

Valiklaskmise üldised põhimõtted

Metskits on paljudes riikides põhiline jahiloom ja seetõttu on teda põhjalikult uuritud. Toome teieni resümee kokkuvõtte nendest uuringutest.

1 Valiklaskmise eesmärgiks on kütamise tulemusena saavutada antud piirkonnas viljakas ja tugev isendite populatsioon ning säilitada nende arvukus optimaalsena. Lisaks tugevale trofeepeavale isendile omanika ka tugevat kehaehitust ja head kaalu. Asurkonnale esitatakse kvaliteedikriteeriume ei pea järsult kehtestama, vaid neid saab sisse viia ka järkjärgult, arvestades populatsiooni juurdekasvu.

Nii emastel kui ka isastel isenditel vaadeldakse kõigepealt terviklikku seisundit (keha mõõtmed, tugevus, sokkudel sarvede areng ja suurus).

1. Sokkude puhul langeb valiklaskmise raskuspunkt aastastele sokkudele. Vaatlemisel hinnatakse nii sarvede massi kui ka vormi. Lastakse ära nõrgalt arenenud ja ebardlike sarvedega sokud. Keskmise vanusega sokkudest lastakse ära vaid silmnähtavalt haiged, väljaarenemata kehaga või taandarenenud sarvedega isendid. Kõik enam vähem normaalselt arenenud sokud tuleks säilitada ja n.ö. küpses eas võimalike trofeesokkudena tabada.

Emaste metskitsede puhul on valiklaskmist raskem teostada kuna lähtuda saab vaid kehaehitusest. Kuid samas ei saa kitsede valiklaskmist alahinnata, kuna sõltub ju sündivate tallede elujõud ema tervislikust seisundist. Metskitsed on küllaltki paigatuud loomad ja seetõttu on laskmistulemuste mõju kitseperekonnale hiljem küllaltki kerge jälgida. Kõige parem on isendite omavahelist võrdlust teostada sügisel, kui metskitsed väikestesse karjadesse kogunevad. Karjast lastakse ära alati kõige väiksemad isendid. Kui on vaja ära lasta ema ja tall, siis lastakse ära kõigepealt tall. Üldiselt kasutatakse sellist meetodit vaid sel juhul, kui

on näha selgeid asurkonna degenerereerumise märke. Kui vaja, siis lastakse ära kas või ka kogu kari. Kui kitsel on kolm talle, siis lastakse ära kaks nõrgemat, kaksikutel puhul üks, kui on näha selget kasvuvahet teise tallega.

1.1. Sarvede headusklasside kvalifikatsioon:

Sokkude vanuseliseks hindamiseks ja valiklaskmise planeerimiseks on vaja teada, kuidas neid headusklassi kvalifitseerida:

Klass I: siia kuuluvad küpsed sokud sarvede kaaluga 180-260 g. vanus on vahemalt viis aastat. Minimaalkaal võib olla ka väiksem, kuna see sõltub antud piirkonna biotoobist ja asurkonna seisundist. Kindlaks saab selle määrata nii, et võetakse viie viimase aasta antud piirkonnas tabatud "küpsede sokkude" sarved ja kaalutakse ära. Keskmise annabki antud piirkonna I klassi miinimumi.

Klass II: siia kuuluvad kõik sokud, kes oma sarvede arengu ja kaaluga oma eakaaslast ületavad. Vanust täpselt ei määrata, sellesse klassi kuuluvad sokud aastast kuni surmani.

Klass IIa: siia kuuluvad kõik

Klass IIb: 2-4 aastased sokud, kelle sarvede areng on alla keskmise või üle 5 aastased sokud, kelle sarved ei küüni I-klassi miinimumi tasemele. See klass kuulub valiklaskmise käigus ärastamiseks.

Klass IIc: Väikesed aastased sokud, kelle sarvede areng ei vasta kriteeriumitele. Samuti kuulub ärastamiseks.

1.2. Sarvede kujud. Eristatakse kuut sarvede põhivormi: (vt. joonis 1)

- ovaalne
- munaajas
- paralleelne
- V-kujuline
- karikakujuline
- lühirakujuline.

Sellised puhtad põhivormid on päritolud ja esinevad piirkonniti. Kuid tuleb ka

ette üleminekuvorme. Samuti esinevad sellised puhtad vormid tugevatel elujõulistel isenditel.

1.3. Kibunapärg.

Esineb neli kibunapärja vormi: (vt. joonis 2)

- nn "nöörikujuline"
- nn "pärjakujuline"
- nn "katusekujuline"
- nn "teokarbikujuline".

Kibunapärja vormid võivad esineda kõikide sarvevormide juures ja on samuti päritavad. Ideaalsed on muidugi rikkalikult pärlitega kaetud ja laia "pärjaga" sarved. Kuid pärja kuju ei tohi mingil juhul olla valiklaskmise aluseks.

1.4. Sarvede arengurivid.

Järgnevad arengurivid on kunstlikult konstrueeritud, kuid näitavad suure tõenäosusega arengu võimalusi erinevates arenguklassides. Heade eeldustega sokkude tuleks hoida, kuni neile kasvavad trofeeväärtusega sarved. Heade eeldustega soku arengut vaadeldakse joonis 3

a) heade eeldustega aastasel sokul on juba kaheharulised sarved ja nad on kõrvadest pikemad, kibunapärja on selgelt nähtav. **Klass IIa.**

b) 2-aastasel sokul on juba ebakorrapärase kuueharulised sarved, kaal on aima-tavalt väga hea, pärjad ja pärlid selgelt näha. **Klass IIa.**

c) hästi arenenud noor 6-haruliste sarvedega sokk, käitub "praalivalt" oma pikka-de ja pikaharuliste sarvedega, pikkus näitab potentsiaalset trofeelooma, kaal aga ei anna veel medali mõõtu välja.

d) tugev sokk, on jõudnud sarvede arengu tippu. Tun-nuseks on hea harude pik-kus, ilusad pärlid ja suure-pärane sarvede kaal, mis on koondunud sarvetüvikusse. **I klassi sokk.** Tavaliselt, kui sokk on jõudnud sellisesse vanusesse, siis trofee saamine on jahimehele tähtsaks muutunud keeruline tegevus.

e) ülevananenud sokk, lühikesed sarved tompide harudega, trofee kõvasti taandarenenud. **Klass IIb.**

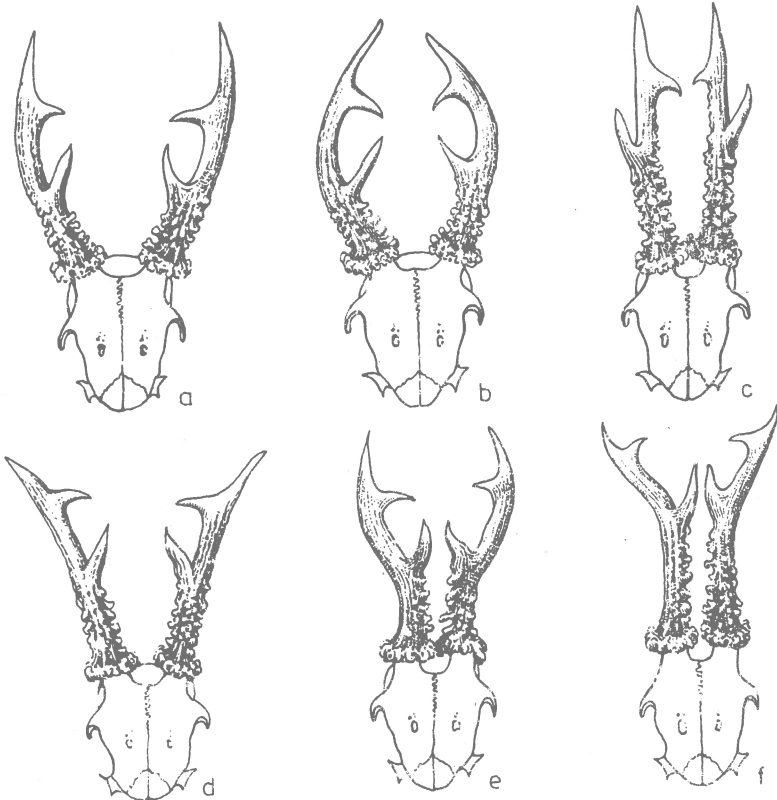
Ka jahialal, kus esineb tugev sokkude populatsioon, tuleb ette nõrku isendeid. Nõrgad omadused on päritavad või tingitud liiga suurest populatsioonist, antud territooriumil. Sellised isendid tuleb valiklaskmise käigus ära lasta. Võimalikud arenguvõimalused näitab joonis. (vt. joonis 4)

a) Aastasel sokul on väikesed kõrvadest madalamad üheharulised sarved. **Klass IIc.**

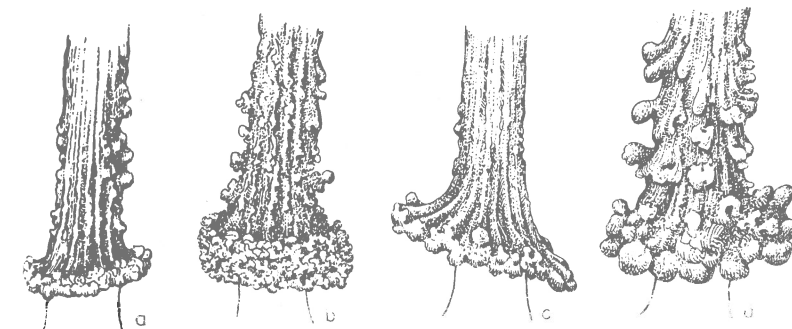
b) 2-aastasel on ebakorrapärase kuueharulised kõrvadest veidi pikemad sarved, sarved on peenikesed, heledad, ilma pärliteta ja vähemärgatavate pärgadega. **Klass IIb.**

c) Noorel sokul on väikesed, lühikesed sarved, harud on vähemärgatavad, pärlid ja roos kesised. **Klass IIb.**

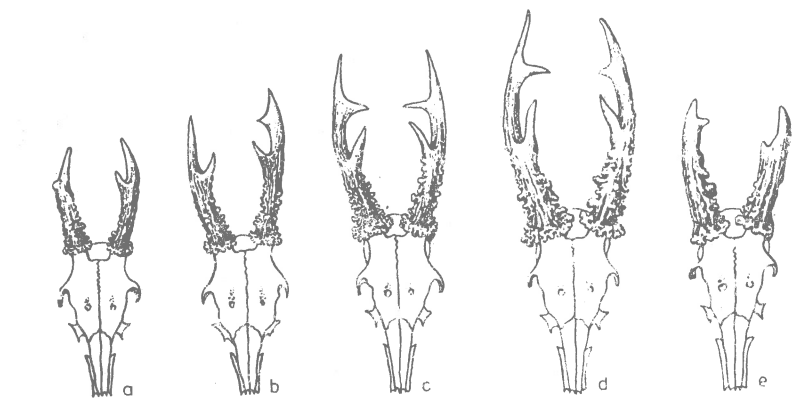
d) vana sokul on "laskmisokuna" keskpärane 6-haruline sarvestik väikeste harudega ja väikese massiga.

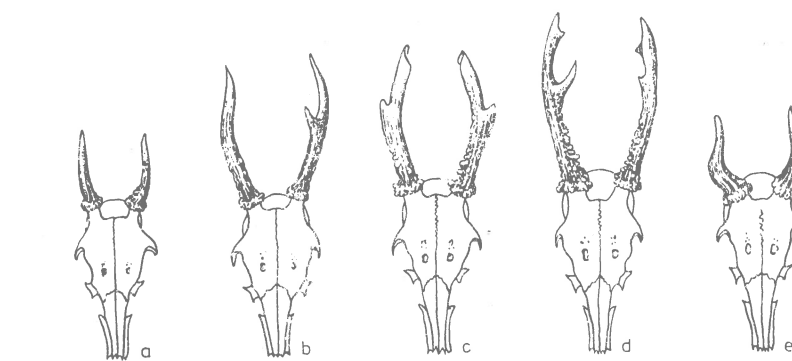
Joonis 1

Joonis 2

Joonis 3

Joonis 4

Noorele jahimehele võib selline sokk näida lootustandva tulevikusokuna ja seetõttu võib jääda valiklaskmisest välja. Sokku tuleb vaadelda kui tervikut ja jälgida ka füüsilisi iseärasusi, mitte ainult sarvi. **Klass IIb-e)** ülevananenud tugevasti taandarenenud sarvedega sokk, harusid, pärlid ja pärja ei ole praktiliselt näha. **Klass IIb.**

Sokkude eristamine binokli abil nõuab kogemust ja vilumusi, ja siin kulub igale mehele ära aktiivne välipraktika.

Järgneb.

EJS jaanõunik
ANDRES LILLEMÄE

ta kartulimaa lagedaks... minu arvates on selle kohta üks hea ütlus - see lastehaigus tuleb meil läbi põdeda. Jah, võib olla alles kolmandal aastal mõtleb talumees, (siis, kui metssead on kogu ta kartuli nahka pannud), et oleks vist pidanud jahimehe kutsu-ma."

Mis sa arvad maa-alajahist?

"Arvan, et jaht peakski baseeruma n.ö. maa-alajahile. Et igal jahimehel oleks oma piirkond, ütleme nii, et 15 jahimeest ühes piirkonnas. Viljandimaa Jahimeeste Liidu olene selles küsimuses jõudnud ühtsele seisukohale.

Esimene punkt, mida näeksin Jahimeeste Liidu põhikirjas, oleks, et igal jahimehel on õigus juriidilise isikuna sõlmida lepinguid oma maa-alal jahikorraldamiseks ning selles piirkonnas oleks tal selles täielik voli ja õigus, ja võib olla ka oma kood.

Juttu ajasid KRAAN ja JAAN LUKAS.

kui jahiseadust ei ole? Peame uute omanikega põhimõtteliselt kokku leppima, kas nad aktsepteerivad jahipidamist või mitte? Mõned ongi juba öelnud, et minu maale te ei tule. Kui ta on omanik, siis on tal selleks täielik õigus. Vaat-siin ongi lahtisi otsi, ja kuni riigikogu pole veel teisi, meie jahiseadust mõjutavaid seadusi vastu võtnud, on meil ka küllaltki keeruline olukord. Enda jaoks on asjad selged, aga..."

Muidugi võib maaomanik tana öelda, et ära mu maale tule, aga kui homme on tal sead kartulis, siis palub jumalakeeli, et kulla jahimees, tule ja lase need koledad elukad maha!

"Mina näengi asja nii, et kõik pannakse lepinguga paika. Kui talunik ütleb ära, et teie minu maa peal jahti ei pea, siis pole ka meestel mingit jahiõigust. Las pealegi sõõb põder tema männinööri rendiku nahka, las sõõb siga

Valiklaskmise üldised põhimõtted

KASULIK TEADA
2.

(Algus "Jahimehes" nr. 6(21) 1993)

2. SOKKUDE ERISTAMINE NÄOVÄRVI JA ILME JÄRGI.

Sellise vanuse hindamise meetodi üle on palju vaieldud. Ainult täielikult suvekärva isenditel on võimalik kõiki määramiseks vajalikke tunnuseid eristada. Samuti on tihtipeale metskitse karvastiku põhivärv erinev ja seetõttu ka laigud näol tavalisest erinevad. Karvastiku põhivärv võib olla punane, punakaspruun, kollane ja isegi must. Sellest lähtuvalt võib olla "vana" soku näovärv tume ja "noorel" hele. Sellistel juhtudel tuleb vaadelda looma kehakuju, et tegelikku vanust enam-vähem kindlaks määrata.

Eristatakse 1-aastast, 2-aastast, noort, keskealist, vana ja ülivana sokku. Vaatleme praegu kõige enam levinud punase põhivärviga sokkude näovärve. Eristamine toimub nina kohal asuva valge laigu ja otsmiku järgi. Vaatluseks on vajalik hea ja tugev binokkel.

Vaatame joonist 5.

a) Sokk-tallel on nov.-jaan. ühtlaselt hallikaspruun pea. Äratuntavad on sarvede tulemise kohad, hele laik ninal on eristatav.

b) Üheaastasel on nägu silmatorkavalt ühtlaselt tume, otsmikulaug on muust foonist tumedam.

c) Kaheaastane sokk on selgelt äratuntava, poolkuukujulise valge laiguga nina kohal, mis teravalt silma torkab, otsmikulaik on tume.

d) Noor sokk - umbes 3-4-aastane, puhast valget laiku ei ole enam naha, laigu värv on hall ja see ulatub pikalt ülespoole, sageli ulatudes silmadevahelise ühendusjooneni.

e) Keskealisel ja vanal sokul on ninalaik määrdunud hall ja hakkab ühinema otsmikulaiguga, silmade ümber on kahvatuhallid rõngad nagu kannaks sokk prille, otsmikulaik on muutunud heledamaks.

f) Ülevananenud sokul on piirjooned nina ja otsmikulaikude vahel täiesti kadunud, kogu pea on ühtlaselt hele või helehall.

3. SOKU ERISTAMINE KEHAKUJU JA TROFEE JÄRGI

Soku klassifitseerimine sõltub kogumuljest, käitumisest, kehakujust ja keha suurusest. Alles kõik tunnused kokku võimaldavad teha täpse hinnangu. Vaadates tabelit joonisel 6 on näha sokkude iseloomulikke jooni erinevates vanuseklassides.

a) sokk-tall, b) aastane sokk, c) 2-aastane kuni noor, d) keskealine sokk, e) vana küps sokk, f) ülevananenud sokk.

Aastasel sokul (joonis 7) on kitsas, lühike ja ümmargusena mõjuv pea, mida kantakse püsti. Kael on peenike ja lühike. Kehaehitus on veel nõrk. Lühikese keha tõttu tunduvad jalad pikad ja peened. Käitumine on lapsik-uudishimulik ja mänguline. Ta ilmub õhtuti esimesena sööma ja hommikuti lahkub põllult viimasena. Põgenemisel peatub tihti. Ebasoodsa soolise suhte puhul osaleb jooksuajal. Mais vahetab esimesena suvekärva ja sept.-okt. talvekärva. Sarved vabastatakse nahast mai lõpust kuni juuni alguseni. Sarved heidetakse järgmise aasta talvel kuni veebruarini. Looduslikult halbadel aastatel on sokud tavaliselt mai lõpus juba paljaste sarvedega. Heade eeldustega aastased sokud on tihtipeale juunis veel osaliselt karvaste sarvedega ja vabanevad alles juuni lõpus.

Et parandada trofeede ja keha kvaliteeti, tuleb aastasi sokke lasta rangete kriteeriumide järgi. Ainult parimaid selle vanuseklassi sokke võib kasvama jätta.

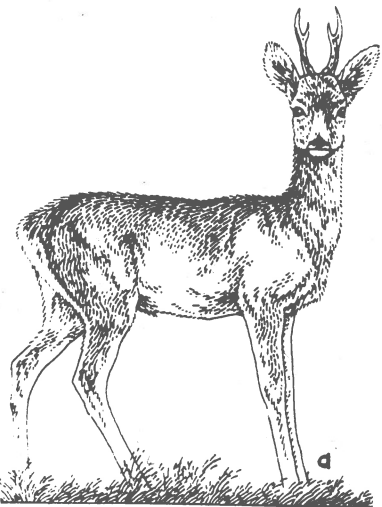
II a klassi aastased sokud on joonisel 7 b-e.

b) sarved ulatuvad üle kõrvade, on tugevate otstega, pärlid on hästi näha. Sellised on minimaalnõuded sokkudele, kellel on kesised kuni keskmised toitumistingimused.

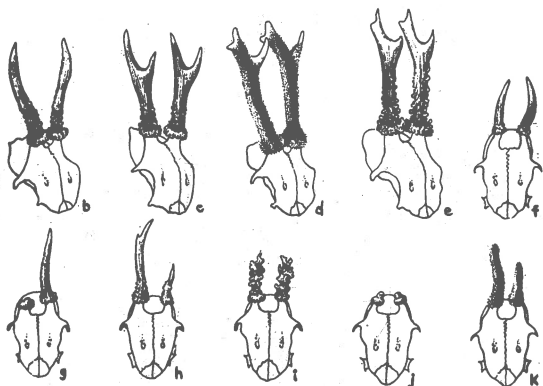
c) kaheharulised "kahvlid", ulatuvad kõrvade tippudeni, oletatava hea kaaluga, eesharu on tugevalt ja kõrgelt välja arenenud. Kui sarved ei ulatu kõrvatippudeni, kuid on oletatava hea kaaluga, tuleks sellisele sokule siiski armu heita.

d) 6-haruline sarvepaar keskmise pikkusega 18,5 cm. Suurepärase eeldustega sarved on osaliselt nahaga kaetud, kuna sellistel tugevatel sokkudel vabanevad sarved alles juuni lõpuks.

NB! Siin ei ole tegemist haigusega, vaid väga heade eelistega. Mitte mingil juhul ära lasta.

Joonis 7

e) aastase soku veidi kitsa vahaga sarvepaar. Suurepärase pärlid. Sellist soku tuleb kindlasti hoida, kuna ta vastab põhimõttele "pigem kaal kui vorm".

Põhimõtteliselt kuuluvad kõik aastased sokud, kes ei vasta ülaltoodud minimaalsetele kvaliteedinõuetele, valiklaskmise käigus ärastamiseks. Jahialadel, kus on head kuni väga head toitumistingimused või loomade asustustihedus väike, võib kvaliteedinõudeid tõsta ja miinimumnormiks kehtestada c.

II c klassi kuuluvad aastased sokud, kellel on peenikesed üheharulised sarved, "nööbid" või nad kannavad peas mingeid ebamääraseid moodustisi. Terve see klass tuleks asurkonnast eemaldada (joonis 7 f-k).

f) peenikesed harud, mis ei ulatu kõrvatippudeni, õhukesed vaevumärgatavad pärjad, pärlid puuduvad.

g) sarvekannase vigastuse tõttu areneb üks haru "nööbiks", sokk jääb ühesarveliseks. Normaalse eelduste puhul oleks ärastamiseks põhjuseks olnud sarvede liiga lähestikune asetus.

h) ühe pärja areng on nõrk ja seetõttu on vasakpoolne haru lühike ja peenike.

i) siseorganite haigestumise tõttu kasvasid pähe "teokarbid".

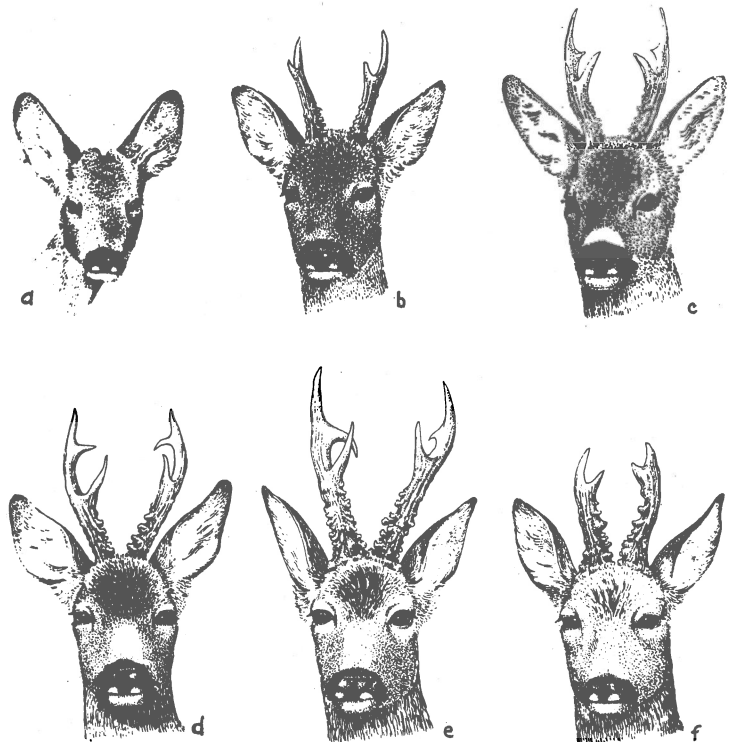
j) tüüpilised "nööbid".

k) sarved on erineva pikkusega ja karvadega kaetud.

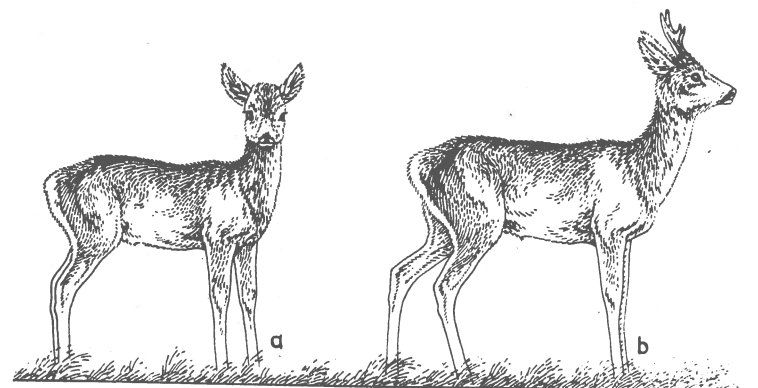
Järgneb.

 EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

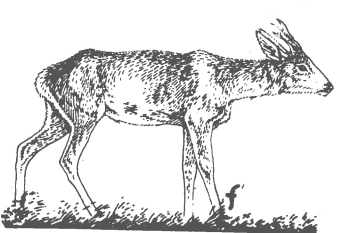
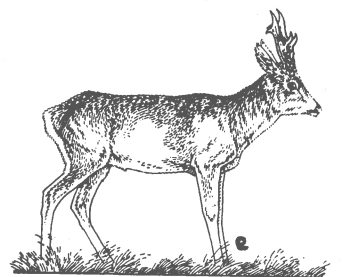
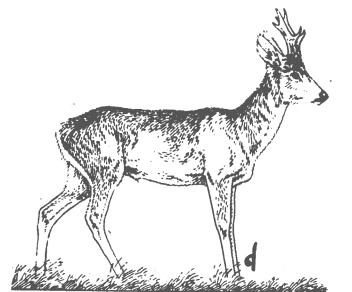
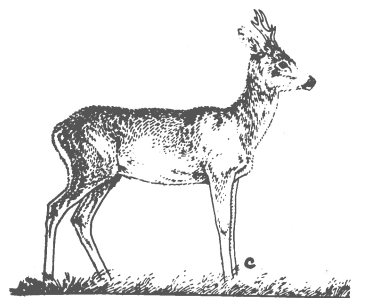
soku vanuse- klassid tunnused	1-aastane sokk	2-aastane sokk	noor sokk 3-4-aast.	keskeal. 5-7-aast.	vana sokk	ülivana sokk
pea	väike, õrn, lühike, mõjub ümarana	pikem ja tugevam kui 1 a	möödu- kalt ovaalne	laiem, kandilise, tunded lühikesena	lai, kandiline	kon- dine, raugalik
kael	peenike ja pikk, kantakse otse	tugevam, kantakse püsti	jõuline, kantakse väikese nurka all	tugev, ettepoole kaldu, lühike	tugev, lühike, suunatud ette.	jälle peen
figuur	kehaehituselt nõrk väike keha	sale, mõjub pika jalgsena	tugev, mehelik	tugev, massiivne	kvad- raatne keha, jõulised lühikesed jalad	rõided sisse vajunud
käitumine	lapselikult uudishimulik, põgenemisel saage peatumine	muretu, ettevaatlik, väldib tugevaid sokkusi, mängulised võitlused omavahel	ettevaatlik, tundlik, vanematesse sokkude suhtes paklikult	üksik- uritaja, meeldib teisi rünnata, ülimalt umbusklik, ohu korral kaob kohe	üksik, varjatud eluviis, "salajane", liigub väga ettevaatlikult	üksik, eluviis "salajane", liigub väga ettevaatlikult
karva- vahetus	mais esimesena suvekärva ja sept.-okt. talvekärva	mai lõpus suvekärva, okt. algus talvekärva	mai lõpp suvekärva, okt. talvekärva	juunis suvekärva, okt. talvekärva	juuni lõpp suvekärva, okt. talvekärva	juuni- juuli suvekärva, okt. talvekärva
sarvede paljaks hõõrumine	mai-juuni	mai-keskel	aprilli lõpp, mai algus	aprilli keskel	aprilli keskel	aprilli algus
sarvede heitmine		dets. lõpp	nov.-dets.	okt.-nov.	okt. keskel	okt. algul

Joonis 5

Joonis 6

Valiklaskmise üldised põhimõtted

KASULIK TEADA

3.

(Algas "Jahimehes" nr. 6(21) 1993)

2-aastaselt sokul (joonis 8 a) on pea tugevam ja pikem kui 1-aastaselt, aga ikka veel nooruslik. Kael on peenike ja püstine. Kuigi rammu on juurde tulnud, on keha ikka veel sale. Käitumine on muretu, tuleb varakult toituma, võimaluse korral osaleb jooksuajal. Kohutust tugevate sokkudega väldib, omavanustega korraldab mängulisi võitlusi. Suvekarva vahetab mai lõpus ja talvekarva oktoobri algul. Sarvede areng lõpeb mai algul ja karv eemaldatakse mai keskpaigaks. Sarved aetakse maha detsembri lõpus.

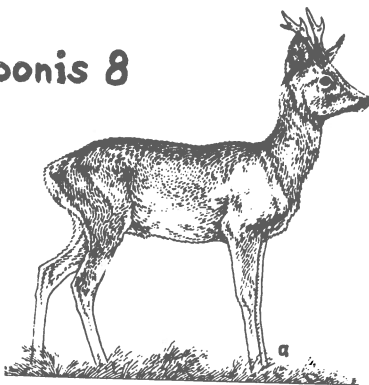
Minimaalnõue 2-aastasele sokule on kaheharulised sarved, millel on kõrgelt asetsevad, tugevad eesharud ja korralik kaal. Heades biotoopides nõutakse sokul juba 6-harulist sarvestikku. b) suurepäraste eeldustega 2-aastane sokk. Sarvedel on hea kaal, mis asetseb sarvestiku ülaoas. Ilus harulisus ja kuju (südamekuju) eeldab seda, et küpses eas on sellel sokul suurepärane trofee. Sarvede pikkus on keskmiselt 21 cm.

c) minimaalnõuetega sarvestik 2-aastasele sokule, väga hea kaal ja ilus pärlistik. Sarved peavad ulatuma kõrvadest kõrgemale ja nende pikkus peab olema vähemalt 16-18 cm.

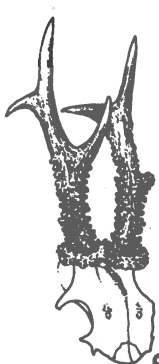
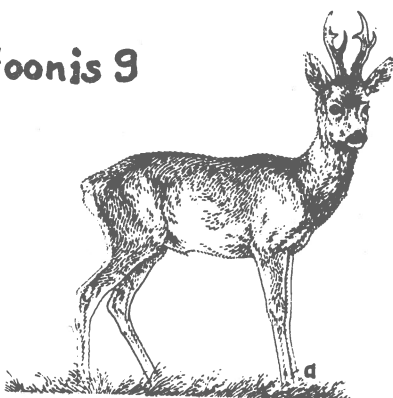
2-aastased sokud, kellel sarved ei ulatu kõrvadest kõrgemale, on trofeed vähe- se kaalu ja pärlitega ning ebakorrapärase, arvestatakse II b klassi kuuluvaks.

Aastased ja kaheaastased üheharuliste sarvedega sokud peaksid moodustama kogu laskeliimist vähemalt 60 %.

joonis 8

joonis 9

d) kõrvadest madalamad sissepoole pöördunud sarved. Lihakeha kaalub vaid 10 kg.

e) kõrvadest pikemad, peenikesed, ilma pärliteta, nõelravate otstega sarved. Lihakeha kaalub 11 kg.

f) kaheharulised sarved, kuid ulatuvad vaevu üle kõrvade, ilma pärliteta ja väikese kaaluga.

g) lühikesed, peenikesed kaheharulised sarved, värvus hele, ilma pärliteta. Sokk kõhib tugevasti, ninakoobas ja hingamisteed on tugevasti kahjustatud, lisaks on kopsuparasiidid. d-g kuuluvad klassi II b.

Noortel sokkudel (joonis 9a) mõjub pea ovaalsena, kael on varasemast tugevam ja see pole enam püstine, kehal on juba mehelikkust. Käitumiselt on ta ettevaatlikum ja tundlik häiri-

miste suhtes. Kohates vanemat sokku lahkub ta austusega. Ärritatud olekus trambib esijalgu ja sirutab neid pikalt ette. Suvine karvavahetus toimub juuni algul, talvine oktoobri algul. Aprilli lõpus - mai algul on sarvede areng lõppenud ja nov.-dets. heidetakse ära.

Heade eeldustega noor sokk on kehaliselt tugevalt arenenud. Pingul punane nahk on "heaolu" tunnus. Ta "praalib" oma sarvedega, millel on hea pikkus ja harulisus.

Minimaalnõue noorele sokule on, et sarved oleksid 6-harulised, korraliku kaaluga, pärlitega, harulised, kusjuures sarvede vajaliku kaalu puhul ei ole sarvede vormil ja asetusel mingit osa. Arvestatakse ka kitsa vahega 6-harulisi sarvi, mis

on heade omadustega ja tugevate harudega. Kui esi- või tagaharu puuduvad murdumise tõttu, siis sellist sarvekrooni arvestatakse kui tervikut ja valiklaskmist ei kohaldata.

b) 6-haruliste sarvedega 3-aastane sokk. Sarvede kaal on 190 g ja keskmine pikkus 19 cm, ilusad pärlid. Suurepäraste eeldustega sokk.

c) 6-haruliste sarvedega 3-4-aastane heade eeldustega sokk. Sarved uhkustavad eriti pikkade harudega ja ilusate pärlitega. Parem sarvel puudub eesharu, aga kuna see on ära murtud, siis valiklaskmise alla ei kuulu. Sarvede pikkus on 23,5 cm.

Mõlemad trofeed kuuluvad klassi II a. Selles vanuseklassis kuuluvad valiklaskmisele sokud, kelle sarved ei

täida miinimumnõudeid (kõik ühe- ja kaheharulised ning väike 6-haruline sarvestik).

d) 4-aastane sokk väikeste 2-haruliste sarvedega, mis on kõrvadest madalamad. Sarved on kõrvale pöördunud, siledad ja ilma pärliteta. Selline muutus on tingitud siseorganite haigusest.

e) kitsas 6-haruline sarvestik. Sarvepikkus vaid 17 cm, lühikesed harud. Selline sarvestik on "igavesti keskpärane".

f) lühikeste harudega kaheharuline sarv, pikkus 17,5 cm. Väga väike kaal. Halbade eeldustega 3-4 aastane sokk.

d-f kuuluvad klassi II b ja valiklaskmisele.

Järgneb.
EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

ÜHE HUNDIJAHI LUGU

Oli sombune septembri- lõpu õhtu. Läksin vanale heinamaale sokku vaatama. Kohale jõudes peatusin, et heita pilk üle heinamaa ja kuulata. Mõne hetke pärast kostus vaikuses tasane jame hundiulgu. Veidi aega vahet ja kordus uuesti. Hääle järgi otsustades pidi see olema lageda raba peal ja umbkaudu kilomeetri kaugusel. Andsin jalgadele valu ja mõne minuti pärast olin rabaääre tee peal. Kuulasin uuesti: hääle tuli minust paremalt ja tunduvalt lähemalt. Liikusin nüüd veidi vaiksemalt piki teed ja siis risti läbi kasevõsalageda rabaserva. Kükitasin ühe võsariba tipus oleva põõsa varju ja jäin ootama. Tasane hundi jutt kostis peaaegu otse eest. Kuna oli juba üsna pime, siis ma häälitsejat ei näinud, aga koht vahetada oli hilja. Mõne hetke pärast kostus hääle uuesti ja kohe märkasid endast va- sakult liikuvat hunti. Oli selge, et hunte on mitu, sest hääle oli endiselt kosta ka eestpoolt. Vaateväljas olev hunt tuli umbkaudu 200 m kauguselt mööda turbaauna äärt. Vahetasin padrunid ja mõtlesin, et nii lihtsalt ta ka ei pääse. Ootas, kuni hunt tuli minu risti ja vahemaa

jäi 150 m. Optikaga lasta ei saanud, kuna see oli läbi metsa tulles märjaks saanud. Sihtisin ja lasksin ilmselt üle. Kuul tekitas turbaauna lennates tumeda mütsu. Hunt aga ei saanud aru, kust pauk käis ja jooksis minu suunas. Vahetasin kiiresti padruni ja sihtisin uuesti. Hunt jäi seis- ma minust umbes 50 meetri kaugusel küljega minu poole. Vajutasin päästikule: tõrge. Kargasin püsti ja saatsin juba peaaegu lendavale hundi- dle järele veel ühe paugu. Hundiisand läks pimeduses oma teed. Siis kostsid küll üle raba kõik karvased ja sarvilised sajatused.

Järgmisel hommikul päikesetõusu ajal olin taas jälgi uurimas. Pehme turba peal olid jäljed hästi näha. Hunt oli lahkunud pärast meie kohtumist kolmel jalal. Aga hunte oli terve pesakond. Tundus küll pisut kummali- sena, sest sel suvel ei olnud keegi selles piirkonnas hunti näinud. Samuti ei kippunud nad Metsaküla peremeeste lammaste kallale. Ühesõnaga - oli vaja silmad-kõrvad lah- ti hoida.

Uudised ei lasknud end kaua oodata. Järgmisel õhtul nägid jahimehed samal vanal heinamaal üksikut noort hun-

ti. Sellest omakorda järgmisel õhtul läksime kahekesi raba serva sealse elu jälgi- ma. Üks mees läks sinna, kus ma olin hunt lasknud ja ise suundusin nende tavalise pesapaiga poole. Peaaegu pimedas nägin üle vana turba- väljaku jooksmas hundi kogu. Jooks oli kiire ja vahemaa 150 m, hunt läks oma teed. Siis tulid vahele paar sajast ilma.

Laupäeva hommikul olin enne päikesetõusu taas raba servas. Kuna metsa ääres tuul keerutas, oli heaks tuu- lelipuks üle raba paistva Tootsi turbavabriku suits. Läksin suure kaarega üle la- geda raba ja lähenesin pesa- paigale vastu tuult. Liikudes üsna hääletult, oli hea võima- lus raba jälgida, aga kannu- hunnikud ja valendavad kivid tegid silmad kirjuks. Nii lii- kudes märkasid vana turba- auna otsas kivi. Järgmise hetkega käis peast läbi mõte: kes või miks on veeretanud kivi turbaauna otsa? Vaistlikult varju otsides mõnelt ku- lukõrrelt nihutasin end tagasi kraavi serva. Vastu päikesetõusu optikaga vaadates sel- gus, et kivil olid kõrvad peas ja ta hakkas isegi end liigu- tama. Tegin häälituse ja ju-

ba ta tuligi tasase sõrgiga minu poole. Lasksin umbes 25 meetri kauguselt ühe ja siis veel kindluse mõttes tei- segi lasu. Oli laupäev, 26. september, kell oli 7.35. See oli tulise hundinädala algus.

Vedades oma saaki sel- jas umbes kaks kilomeetrit mööda raba, nägin tõelist huntide tallermaad: äratalla- tud mättad, kraabitud kraavi- kaldad, mitmed urineerimise kändud ja kivid, mis lausa haisesid.

Järgnesid jällegi paar sajast ilma. Esimesel võima- lusel olin taas rabas. Käisin seal igal päikesetõusul ja loojangul ning mitte kordagi ei tulnud ma hunte nägemata tagasi.

Edukas oli mulle esimese oktoobri hommik. Täites kõiki jahinõudeid liikusin aeglaselt ja hääletult kuni ühe urineerimise kännuga lagendikuni. Uurinud jälgi, märkasid 70 meetri kaugusel põõsaste va- hel luusivat kriimsilma. Liiku- sin ühe põõsa tagant teise taha kuni oli paras moment lasta. Haavata saanuna karg- les hunt kõvasti ja kadus suurde rohtu. Kuid 20 meetri järel oli ta seal küll. Järg- misel hommikul peaaegu samas paigas nägin kraavi kal- dal rohu sees istumas veel ühte hunti, kellele tuli seltsi- line ka kohe juurde. Vahemaa ei olnud üle 50 meetri, aga

segasid põõsad ja ma jäin ise seisma kuluriba varju. Kriimsilma mängisid ja luusisid seal veidi, kuni lõ- puks kadusid silmapiirilt. Otsustasin oodata. Valisin parema positsiooni ja 15 mi- nuti pärast ilmus üks neist taas nähtavale. Kriim lähenes mulle mööda sama kraavikal- last, millel ma istusin. Lask- sin teda umbes 25 meetri kauguselt. Hunt kukkus küll, hakkas visklema ja karglema ning kadus kulu sisse. Arva- sin, et ta on siruli, kuid ma ei uskunud oma silmi, kui te- da seal ei olnud. Otsisin läbi kogu ümbruse, aga haavatud looma ei leidnud. Terve päeva mõistatasin ja kaalusin va- riante ning õhtul olin jälle rabas. Kuna tuul oli pööra- nud, lähenesin sündmuspai- gale teiselt poolt. Umbes 100 meetrit enne hommikut õn- netuspaika kargasid äkki põõsa alt püsti kaks hunti. Üks põgenes kohe põõsas- tikku, teine jäi aga nähtavale. Esimese lasu lasksin mööda, teise lasuga purustasin aga umbes 80 meetri pealt mõle- mad tagumised jalaluud. Ku- na aega laadimiseks enam polnud, võtsin seljast teise püssi ja lasksin esijalgadel roomavale hundile ühe lasu kaela ja veel ühe armulasa.

JAHITROFEED

TÕNU TULEVI joonistus

Hiiumaa hirvedest

Euroopa hirm ehk punahirm on Hiiumaast asustanud juba üle kahe aastakümne, täpsemalt 1970. a. saadik. Esi- mesed asukad toodi Vigala hirvepargist ja Abruksalt, hiljem on värsket verd juurde toodud nii Lätist kui Leedust. Kuna populatsioon on suletud, siis on ta kujunenud üsna omalaadiseks.

Hirm on Hiiumaa uhkus ja nuhtlus. Ta on küll ilusaim loom meie metsades, samas aga ka kõige suurem kahjur. Metsa- ja põllumehed on temaga püsti hädas, sest lisaks metsakultuuride hävitamisele rüüstab ta ka kartulipõlde ja toitub silohoidlates.

Hiiumaal on hirvi kütitud nüüd juba ligi 15 aastat. Varasematel aegadel oli see muidugi suurte härrade lõbu, praegu aga kõigile kohalikele jahimeestele samasugune kohustus nagu se- või põdrajahtki. Varasematel jahikorraldused on hirmearvukuse tõusu soosinud, sellele on kaasa aidanud ka viimaste aastate soojad talved. Nüüd oleme aga fakti ees, et nende arvukus ületab tunduvalt optimaalset. Arvukuse vähendamine ei ole aga nii lihtne, sest Hiiumaa loodus erineb tunduvalt meie lõunanaabrite omast, samuti puuduvad meil pikaajalised hirvejahi kogemused.

Hirm on graatsiline ja uhke loom ning võrdväärne vastane igale jahimehele. Sellepärast on ta ka valitud Hiiumaa Jahimeeste Seltsi vapiloomaks. Võimsate hirmesarvede laskmine on iga jahimehe unistus. Suurimad hirmesarved, mis praegu Eestimaal leidub, on tabatud Hiiumaalt. Kuigi Läti ja Leedu rekorditega me võistlema ei pääse, võime uhkeid trofeesid kõrvale seada küll.

Seni parimad hirmesarved Hiiumaalt:

R. Viht	1986	Kaarepere JM	232,57
J.-E. Blom	1990	Norra	232,32
M. Meri	1987	Harju JM	231,83
R. Leis	1992	Tahkuna JS	228,51
A. Kohari	1983	Hiiu Kaluri JS	225,91
R. Leis	1990	Tahkuna JS	224,75
H. Pääsuke	1983		223,85
Putkaste m/k	1983		221,68
H. Vahtramäe	1989	Hiiumaa JS	221,62
G. Paomees	1993	Hiiu Kaluri JS	219,08
A. Pehk	1984		217,30
E. Heinleht	1984		211,86
E. Pang	1983	Hiiu Kaluri JS	210,69
U. Lindjärv	1990	Hiiumaa JS	210,39

See nimekiri on koostatud praegu minu kasutuses olevate näituste kataloogide põhjal. Kindlasti on aga sarvi, mis ei ole kunagi trofee-eksperdi ette (rääkimata juba näitusele) jõudnudki. Seoses sellega on hr. Jaan Mitil tekinud idee, mida allakirjutanu ka igati toetab, korraldada kõigi Hiiumaalt saadud hirmesarvede näitus. Näituse eesmärk on ülevaate saamine selle populatsiooni arengust ja käitumisest. Seetõttu on oodatud ka igasugused noorloomade sarved, väärarengud, ja miks ka mitte heitsarved. Sellel näitusel ei hakka me koostama mingit pingerida, vaid vaataksime sarvi aastate lõikes.

Et üritus teoks saaks, palun ma endast teatada kõigil jahimeestel, kes kunagi Hiiumaal Hirmepulli lasknud, järgmised andmed:

1. nimi, aadress ja telefon
2. laskmise aasta
3. jahindusorganisatsioon, kuhu kuulute
4. laskmise koht (hooldusala)
5. sarvede punktihinne, kui nad on hinnatud.

Andmed palume saata ka siis, kui te ei soovi oma trofeed välja tuua, sest tahame koostada kartoteegi lastud pullide kohta.

Teatada aadressidel:

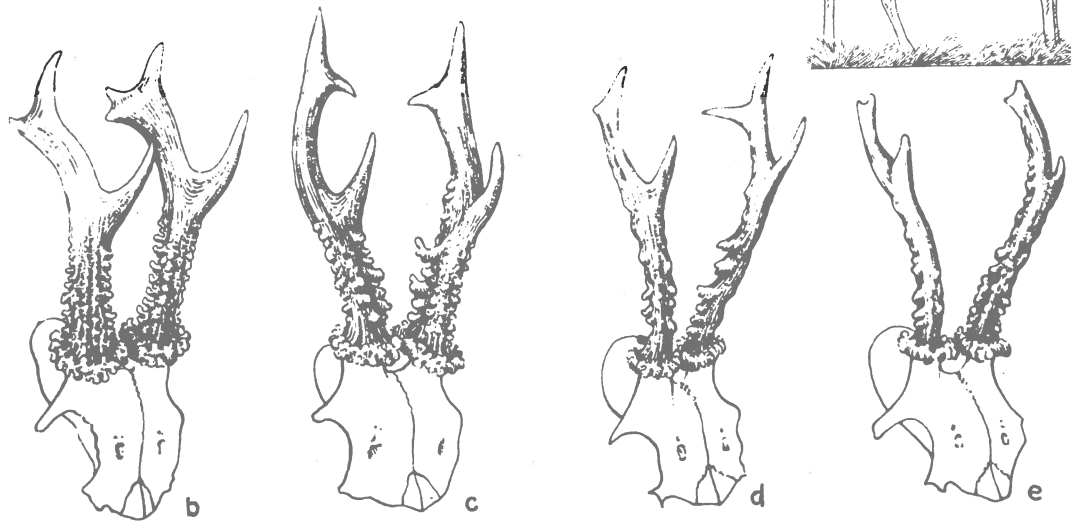
EERO PUNGAR või JAAN MITT
Hiiumaa Jahimeeste Selts Tallinna Jahindusklubi
Väike-Tiigi 8 Uus t. 15
EE 3200 Kärkla EE 0001 Tallinn
Hiiumaa 22 601 334
Telefon: 246 91 225 449 471
99 338
EERO PUNGAR
HJS direktor

KASULIK TEADA

Valiklaskmise üldised põhimõtted

4.

Joonis 10

Keskealine sokk on umbes 4-5-aastane (joonis 10a). Tal on lai pea, seetõttu tundub see ka lühikesena. Kael on lühike ja tugev. On üksiklane ja varjatud eluviisiga. Keskealine sokk on võitlushimuline ja markeerib oma territooriumi. On eriti umbusklik ja ohu korral hüppab otsekohe varju. Ta tuleb noorest sokust hiljem sööma ja hommikul läheb varem minema. Suvekarv vahetub juunis, talvekarv oktoobris. Sarved vabastatakse nahast aprilli keskel ja heidetakse oktoobri lõpus, novembri algul. Selles vanuses läheb sokk üle tugevate küpsete sokkude klassi (klassist II a klassi I). Eelduseks I klassi üleminekuks on kindlaksmääratud sarvekaalu jõudmine.

Enamikel jahialadel on trofeesoku laskmisvanuseks 5-6 aastat. Aastatepikkuste uuringute põhjal on selgunud, et sokul selles vanuses on vastavate toitumistingimuste ja metsloomade normaalse arvukuse juures kõige suuremad sarved. See ei tähenda aga seda, et 7-8-aastaselt sokul on juba tugev taandareng. Kui sarved on saavutanud oma arengus "tipu", on sokk laskeküps. b) ilusate ebakorrapärase 8-haruliste sarvedega trofee, mis on tumepruun ja rikkalikult pärlitega kaetud. Silma hakkavad suured pärjad. Sokk on oma jõu tipul ja laskeküps. Sarved on heas kaalus ja keskmiselt 22 cm pikad, vanus 5 aastat. c) 6-haruline tugevate, mas-

keskealist II b klassi sokku. d) tüüpiline "igavene keskpärane". Sellised sarved "petavad", nagu oleks tegemist heade eeldustega 2-3-aastase sokuga. Kui sellise soku käsitlemisel teisi tunnuseid nagu värv, sarvede nahast vabastamise aeg, käitumine jne. täpselt ei vaadelda, on tal võimalus ennast aastast aastasse "läbi vedada" ja oma halbu omadusi edasi parandada. Sellise trofee tunnuseks on peenikesed sarved, lühikesed otsad, väike kaal, vähe pärleid. Keskmise sarvepikkus on 20,5 cm, kaal 145 g. Vanus 5 aastat.

e) lühikeste harudega 6-haruline trofee. Tumedad sarved ilma eriliste pärliteta. Keskmiselt on sellised sarved 19 cm pikad ja kaaluvad 145 g. Vanus 4-5 aastat. Küpsel sokul (joonis 11 a) on tugev pea laia otsmikuga ja seetõttu tundub see lühikesena, massiivse ja kandilise. Kael on lühike ja tugev, pead kantakse otseti. Keha on nelinurkne. Jalad on tugevad, jõulised, tunduvad lühikesed. Teiste sokkude suhtes käitub väljakutsuvalt, ajab nad minema, ei talu mitte kedagi oma läheduses. On väga umbusklik. Tihedalt markeeritud eluala kaitseb raevu- kalt. Eluviis on väga varjatud. Sööma ilmub hämaras ja lahkub juba varahommikul, kuid käib sageli "lõunat" söömas. Ohtu tunnetades kaob kohe ja "sõimab" tihnikust madala häälega. Suvekarv ilmub juunis, aga

vad sarvetüved ja harud lühemaks. Selliste vanade sokkude jätmise jahialale ei ole siiski soovitatav, kuna nende hülgeaeg on juba möödunud ja mõne aasta möödudes deformeeruvad sarved täiesti. Teine aspekt on see, et ärastav trofeesokk peaks ikkagi välja andma medali.

b) suure soku suured sarved, jämedate tüvedega ja rikkalikult pärlitega kaetud. Head tugevad harud. Sarvede kaal 589 g ja pikkus 22 cm. Vanus 6-7 aastat. Kuldmadal.

c) ideaalse kujuga, massiivne, 6-haruline trofee. Rikkalikult teokarvikujuliste pärlitega kaetud sarvetüved. Tugevad pärjad. Värvus mustjas-pruun. Pikkus 24 cm. Hõbemedal.

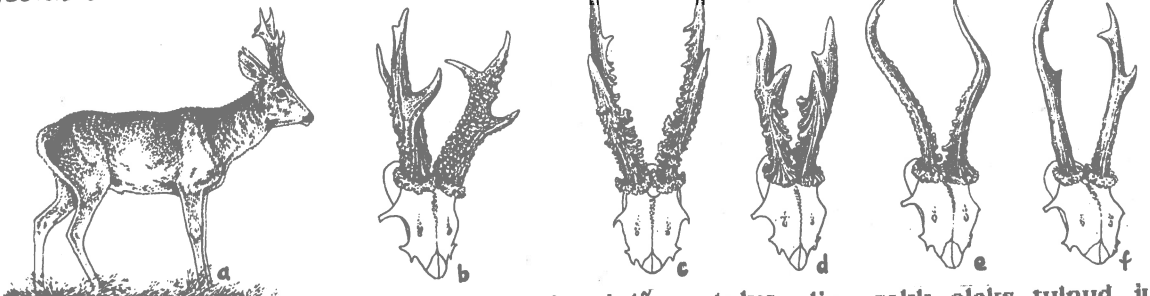
d) lühisarveline 6-haruline sarvestik väheste suurte pärlitega sarvede siseküljel. Värvus mustjas-pruun. Väga hea kaal. Pronksmedal.

Need sarved kuuluvad klassi I. Õige valiklaskmise puhul jõuavad vaid vähesed II b klassi sokud sellesse vanusesse.

Joonis 11 e, f näitavad "igavesti keskpärast" II b klassi trofeed.

e) tugevasti taandarenenud lüüra-kujulised pulgad. Vastakult harul on tagumine haru värvu aimatav. Sügavad vaod ja vähesed pärlid näitavad, et tegu on olnud halbade eeldustega sokuga. Sarvede kaal on 175 g ja keskmise pikkus 20 cm. Sel-

Joonis 11

siivsete, tumedate sarvedega trofee. Palju pärleid sarvede siseküljel. Keskmise sarve pikkus on 21 cm, sarvede kaal 264 g, vanus 5-6 aastat. Mõlemad on I klassi sokud. Kõik trofeesokud, kellel selles vanuseklassis on sarvede kaal väike, pärleid vähe ja harude pikkus lühike, kuuluvad klassi II b. Tavaliselt jäävad sellised trofeed "igaveseks keskmiseks" ja on väga levinud jahialadel, kus ei ole valiklaskmist tehtud. Joonis 10 d ja e näitavad

sageli on juuni lõpus talvekarva kaelal veel näha. Talvekarv vahetatakse oktoobris. Sarved vabastatakse nahast aprilli keskel ja heidetakse oktoobri keskel. Heade eelduste puhul nagu: lähedast toitumisvõimalused, pehme talv, vähene metsloomade arvukus, tugev populatsioon, sobiv sugude vahetamine ja vanuseklasside esindatus - jäävad sokusarved kuni kõrge vanaduseni trofeevääriliseks, kuigi taandarengu käigus muutu-

line sokk oleks tulnud juba nooruses valiklaskmise käigus ära lasta, kuna sarve kaal on liiga väike. f) nõrk 6-haruline sarvestik. Väike kaal, pärleid pole. Tüüpiline "igavesti keskpärane". Ka see sokk oleks pidanud juba ammu olema ära lastud.

Järgneb.

EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

ÖNNITLEME!

Meie raamatupidajad

– novembri- ja detsembrikuu sünnipäevalapsed
LEIDA KIVIMAA – Ida-Virumaa Jahimeeste Seltsist ja
ANNE SALIN – Hiiumaa Jahiseltsist!
TERVIST ja PALJU ÕNNE TEILE!

Südamlik JÕULUTERVITUS kõikidele naistele-jahindustöötajatele!
EJS keskus ja ajalehe "Jahimees" toimikond

VALTER LUKS – 75!

Harju Jahindusklubi Saku sektsioon
ÖNNITLEB SIND ja SOOVIB
SULLE RAUDSET TERVIST!

IVO RAMJALG

Suure-Jaani jahisektsioonist!
Sind ÖNNITLEB 75. juubelil
Viljandimaa Jahimeeste Liit.

Põlva Jahiselts önnitleb
55. sünnipäeval tulit jahimeest,
oma endist tarmukat jäagrit
HILLAR PAIDET!

Jõgeva Jahindusklubi önnitleb
novembri- ja detsembrikuu juubi-
lare-jahimehi

50 MADIS KUKK – Põltsamaa js.
KALEV KÕRE – Torma js.

60 ENDEL VIIDEBAUM – Pajusi js.
RAUL KÄÄRIK – Saadjärve js.
EDGAR ROSIN – Lustivere js.
Palju õnne
RUDOLF SARAPUULE Lustivere
jahisektsioonist 83. sünnipäeval!

Tervist, teravat silma ja kindlat
kätti!
PRIIT ORULEPA – 50!
Sind önnitleb Lihula Jahispordiklubi.

Rakvere Jahindusklubi soovib
tugevat tervist oma jahimeestele,
novembri- ja detsembrikuu juubi-
laridele

60 ANATOLI FEODOROV –
önnitleb ka Kunda jahisektsioon
UUNO KRAUTMANN –

EINAR UUSKÜLA –

Kadrina sektsioon
JOOSEF VAHESALU –
önnitleb Kunda sektsioon

65 HEINI MULLA
PAVEL BOKOV
LEMBIT JUURMANN
TAMBET NIMMO –

70 EIVALD HARMANS –
Vihula sektsioon

75 IVAN BATOV
HELMUT LIIVA –
önnitleb ka Kunda jahisektsioon
80 JOHANNES ALESTE –

palju õnne!

Tartu Jahindusklubi soovib
elujõudu ja jahiõnne novembrikuu
juubilaridele

55 ANTS SÖBER
ARVI SEPP
JAAN ANNI

60 PEETER PENSA
ÜLO PIHO
KALEV PIHLAKAS

75 MIHHAIL IGNATJEV

ning detsembrikuu juubilaridele
50 TÕNU SELLEKE
55 LEMBIT SOORO
70 RICHARD ODRAS

ÜLO TAMM

Padise Jahiseltsi parimad
õnnesoovid Teile,
UNO ERGMAN ja
ENDEL KASEMETS
60. juubeli puhul!

Valga Jahimajandi tugev käe-
pigistus ja parimad soovid juu-
bilaridele, kes sündinud novembris:

60 VIKKI PENNONEN – Uuslinna js.
VELLO PETTAI – Hargla js.

65 LUDVIG ALLER – EPT js.
75 JAAN TÕNISSOO – Puka js.

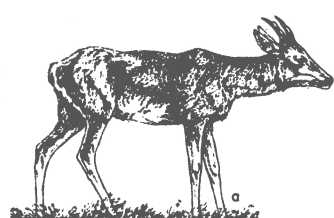
sündinud detsembris:
60 VERNER TEDER – Sangaste js.

KASULIK TEADA

Valiklaskmise üldised põhimõtted

5.

Joonis 12

Ülivana sokk. (Joonis 12a)

Ülivanal sokul (vanus üle 10 aasta) on hall, kondine, raugailmega kandiline pea. Kael pea juures peenike, keha poole muutub jämedamaks. Pead kannab ta madalal. Keha on väike ja ribid sisse langenud. Ülivana sokk on väga üksik ja salajase eluviisiga. Passib pikalt tihnikus ja liigub väga ettevaatlikult iga varju ära kasutades, enne kui sööma tuleb. Lagedale ilmub alles pimeduse saabudes.

Suvekarva vahetab juuni lõpus. Vahel kannavad parasiitidest nakatatud isendid vanunud talvekarva kuni juuli lõpuni. Kõhna keha tõttu on teda kerge noortest sokkudest eristada. Sarved vabastatakse nahast esimesena juba aprilli algul ja heidab maha enne jahiaja lõppu.

Sellised sokud tuleb ilmingimata maha lasta, kuna nad on nakatatud parasiitidega ja on sellega nooremale generatsioonile ohtlikud. b) tugevasti taandarenenud 6-haruline sarvestik. Sarveharud kandilised ja lühikesed. Sokul olid kopsuussid ja maksaparasitid. Vanus üle 10 aasta.

c) sarvedest on järel veidi üle kõrvade ulatuvad kaheharulised jupid. Vanus jäi määramata, kuna hambad olid kuni lõualuuni ära kulunud.

d) lühikesed sarvemuksud. Vanus jäi määramata, sest hambad olid välja langenud. Kui sokud on ülivana, siis on taandareng olnud nii tugev, et nende identifitseerimine ei ole enam võimalik. Sellised ülivana sokud on niivõrd ettevaatlikud ja ka-valad, et nende tabamisel on tükki tegemist. Sellepärast tuleks trofeesokud nende õiges vanuses tabada, et

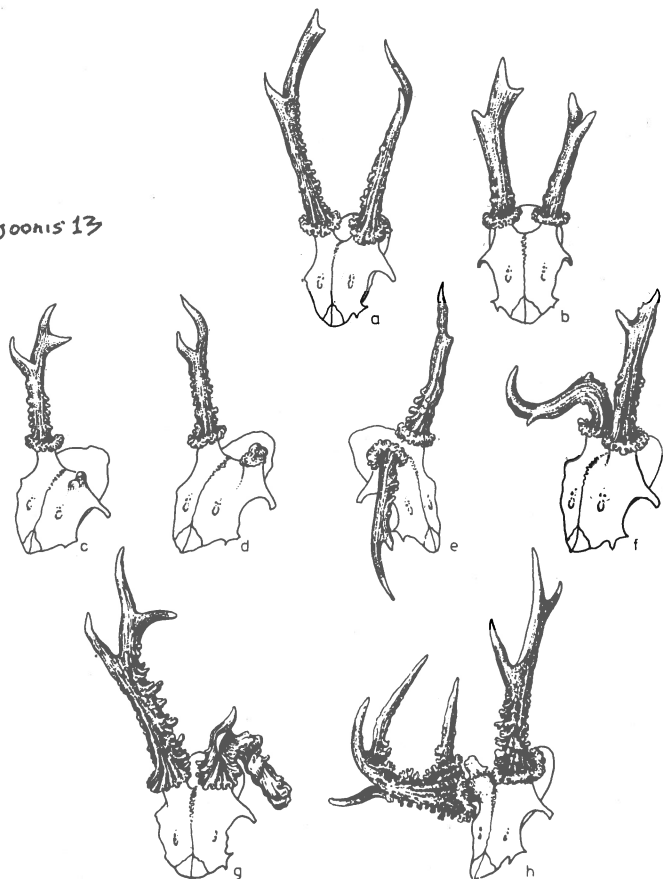
mitte hiljem nakatusohtliku parasiidipesaga jännata. e) tugevasti taandarenenud ebakorrapärane sarvestik. Väike kaal, vähe pärleid. Sarve pikkus 24 cm. Vanus 9 aastat. See sokk on kandnud minevikus vägevast trofeed.

f) tugevasti taandarenenud ebakorrapärane trofee. Vanus 9-10 aastat.

4. Ebanormaalsed sarvestikud.

Mitmesugused välised tegurid, sisehaigused, laskehaavad ja luumurrud põhjustavad sarvede deformatsiooni. Kui ei ole tegemist otseselt sarvestiku murruga, siis kuuluvad sellised väärdjad äralaskmisele. Vaatleme joonist 13.

Joonis 13

a) ebakorrapärane 6-haruline sarvestik. Parema haru on lühike ja peenike. Põhjus - laskehaav vasakus tagajalas.

b) ebakorrapärane 6-haruline heledat värvi sarvestik. Parema haru lühike ja peenike. Põhjus - vasaku esijala 2-kordne murr. Mõlemad sarved kuuluvad klassi II b ja valiklaskmise kategooriasse.

c) ühesarveline kolmeharuline. Parema sarve asemel on "nööp". Tõenäoliselt on tegemist pärilikkusega. Vanus 4 aastat.

d) ühesarveline kaheharuline. Parema sarv on saanud sarvede kasvamise ajal tugevalt vigastada, ei ole pä-

ritav. Vanus 3 aastat. Ka need sarved kuuluvad klassi II b.

e) pendelsarv-sokk. Sokk murdis arvatavasti sarvede kasvamise ajal ühe haru pärja kohalt ära. Sarv oli vaevu kolju küljes kinni nii, et kukkus keetmisel küljest ära. Sellise vigastuse korral kasvab järgmisel aastal sellele kohale ebardlik või üheharuline sarv. Vanus 3-4 aastat. Tegemist on klassi-ga II b.

Valiklaskmisel on erandiks sarvemurrud. Selliseid sokke tuleb klassifitseerida terviks jäänud sarve järgi. Ilma pärja vigastuseta sarvemurrud ei tohiks küll olla äralaskmise põhjuseks.

f) Sarve arengu ajal oli sarvemurd. Kui teine sarv oleks olnud normaalselt arenenud, siis poleks selline deformatsioon tohtinud olla laskmise põhjuseks. Järgmisel aastal oleks kasvanud ilus normaalne sarv.

g) Vasaku sarveharu tugev deformatsioon, kuna sarvede arengu ajal lasti see kuuliga läbi. Parema haru on siseküljel kaetud paljude pärilitega. Tegemist on heade eeldustega sokuga, sarve pikkus 24,5 cm. Järgmisel aastal oleks kasvanud ilus trofee. Oldi veidi hooletud ja äralaskmisega kiirustati. Vanus 4 aastat. Klass II a. h) eriti suur normist kõrvalekalle. Soku vanus 4 aastat. Kõrvalekalle tekkis peale pärja vigastust 2-aasta vanuselt, lisaks kasvas veel kolmas sarvetüvik. Kõik sarved on väga ilusate pärilitega ja otstega. Pikkus 23,5 cm. Ilma vigastuseta kuuluks see sarvekroon

klassi II a, nüüd aga II b.

Loomad, kellel on parasiidid, on haiglase välimusega. Karvavahetus toimub hilja ja karv on vanunud. Trofeed on tavaliselt tugevasti deformeerunud. Kuna parasiidid elutsevad hingamisteedes, siis loomad köhivad. Sellistel isenditel on vähe võimalusi talv üle elada, seetõttu on nende laskmine vältimatu.

Järgneb.

EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

KÜSIMUS & VASTUS

KAS SUURULUKIT IKKA PEAB
VINTRELVAST LASKMA POOL-
MANTEL KUULIGA?

JAH PEAB! Seda nõuavad määrused, mis paraku kajastavad praktikast väljakasvanud nõuet. Veelgi enam. Iga ulukiliigi jaoks on välja kujunenud vajalik-nõutav kuuli raskus. Sellest oleneb suuresti (löögi)energia, mis teatavasti ongi looma peamine hukkaja, muidugi kui tabatakse eluliselt tähtsaid organeid. Ülaltoodud meie jahieeskirjad veel ei kajasta.

Täpselt tabades hukkab looma iga kuul. Ja me kõik ju tahamegi ainult täpselt tulistada, ometi on haavamisi ja mõõdalaske.

Meie (inimese) puudujääke aitabki kõrvaldada nõue kasutada just poolmantel kuuliga padroneid. Kuulide sobivusest vastavale ulukile aga saame lugeda järgmises "Jahimehes". Soome tuntud relvaspetsialisti sule läbi.

Eestis on poolmantel kuuli kasutamise nõue problemaatiline vaid suurulukite nimekirjas oleva ilvese kohta. Loodame sellekohase paranduse ja täienduse siseseviimist jahipidamise eeskirjadesse.

Anti Levandi

KUST HANKIDA HUNDILIPPE?

Nagu vastas kunagine tuntud hundijahi organiseerija Raimond Kaljuorg peaks neid olema küllaldaselt. Hundiline olevat valmistatud ca 1 000 kilomeetrit ning jagatud laiali jahtkondadele üle Eestimaa.

Oleks vajalik, et jahtkondade esimehed omavahel rohkem suhtleksid ning teataksid, kellel lippe on ning neid siis hundijahiks kokku koguksid.

Kõige odavam aga on liinlippe valmistada käepärasest materjalist talgutoona oma jahtkonnajahimeestega ja -naistega.

Anti Levandi

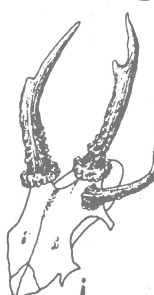
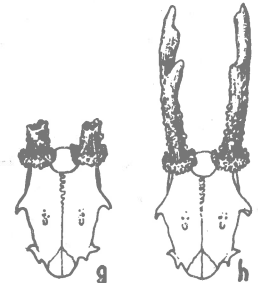
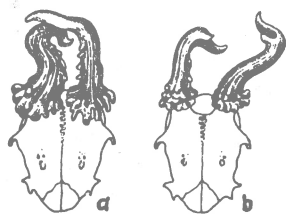
KASULIK TEADA

Valiklaskmise üldised põhimõtted

6.

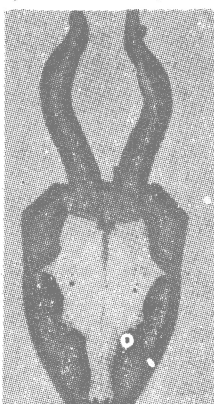
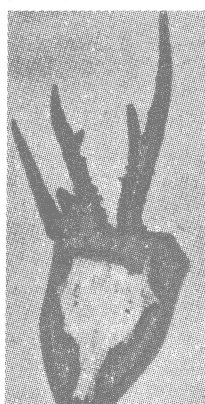
Vaatileme joonist 14.

a) loom oli nakatatud kopsu ussidega, väike kaal.
 b) loom oli nakatatud kopsu ussidega, väike kaal. Isend kandis vanunud talvekarva veel juulis.
 c) 2-3-aastane sokk. Sarvede pikkus vaid 7-8 cm ja kõvad. Kopsu ussid ja palju parasiite maos. Looma kogukaal 10 kg.
 d) 4-aastane sokk. Kõhnu nud ja kõhis kõvasti. Lahkamisel selgus, et kopsud olid täis pähklisuuruseid mädakoldeid. Looma kogukaal 10 kg.
 e) ja f) - jäärsarved, mustad, ilma pärliteta. Sarveotsad olid pehmed nagu kummi. Mõlemal sokul oli palju parasiite kopsus ja maksas. Keha kaitsereaktsioon vajas kaltsiumi parasiitide kapseldamiseks ja seetõttu jäi ehitusmaterjali sarvede ehitamiseks väheseks. Vanus 4-5 aastat. II b klass.
 g) peale rasket talve teki vad "külmasarved". Pärast sellist talve peab olema eriti hoolas, et mitte ära lasta heade eeldustega sokkusid. Jahimees peab hästi tundma oma jahilasi ja loomi, et mitte sooritada valelasku.

Tugevate külmadega võetakse ära soku õrnad verega täidetud sarved. Kui kevadel nahk maha aetakse, jäävad järele sellised kõndid. Vahel ei jää sedagi pähe. Vanus 4 aastat. II b klass.

h) sarved külmusid alles varakevadel ja seetõttu said kannatada sarvede ülaosad. Vanus 3 aastat. II b klass.
 Paruksarved teki vad sarvi katva õrna naha viigastamisel või kaasasündinud vea tõttu. Samal ajal peab olema häiritud hormoonsüsteem, mis reguleerib

sarvede kasvu. Sarved ei välju naha seest ja neid ei aeta enam kunagi maha. Sarved näevad välja nagu oleksid tehtud pehmest švammist. Parukas vohab kogu aeg ning kuna see on higi ja muid kehaeritisi täis, ilmub kohale palju parasiite. Kui sellist looma maha ei lasta, sureb ta väga piinarikkalt.

i) 4-aastane paruksarvedega sokk. Pikkade karvadega kaetud kõrvadest pikemad sarved. Paremast sarvest oli näha kolme haru, vasak oli ainult vohand. Sokul oli ainult üks umbes hernesuurune munand, teine oli kõhu koopas (*Kryptorchismus*) II b klass.

j) 4-aastase soku kolmetüveline sarvestik. Kolmas tüvi võis tekkida peale parja vigastust või lõhenemist.

Eelloetu oli vaid lühike ja kokkuvõtlik refereering mitmetest kirjutistest. Oleks kena, kui ka meie jahimehed täiendaksid minu refereeringut omapoolsete kirjutiste ja piltidega. Kui on tabatud kuskil ebanormaalse sarvedega sokk, siis olge hea ja saatke sarvede pilt koos laskmisandmetega meie ajalehele. Ärge unustage oma ning ka piltniku nime ja aadressi.

Parimale trofeeväärendile on auhind.

ANDRES LILLEMÄE
EJS jahinõunik

AJAHÕLMAST

ILMAR ROOTSI

2.

Tavaliselt langevad jürikuusse-aprilli LIHAVÕTTEDE EHK ÜLESTÕUSMISPÜHAD koos sellele eelneva nn. suure ehk väikse nädala, suure neljapäeva ja reedega. Liikuv pühana võivad lihavõttest mõnel aastal nihkuda ka märtsikuusse (sõltuvalt kuu faasist pärast kevadist pöörpäeva - nad algavad sellele järgneval esimesel täiskuupäeval).

Eestlaste traditsioonis oli suur neljapäev lihavõttepühadeks valmistumise aeg, mil tehti üldist korraastust ja puhastust. Ka jahimees pidi sel päeval, samuti suurel reedel parema jahilõhne saamiseks puhastama oma püsi, kalamees parandama noota - see pidi kindlustama saagi terveks aastaks (Halliste). Peale püsi puhastamise tuli korda sättida (kui need seda vajasisid) ka rohusarv, haavlikott ja tongikarp, teha valmis peibutusviled (Saarde).

Nagu jõulupühade ajal, nii ka suurel neljapäeval ja reedel ning lihavõttepühade aegu ei mindud jahile. Kes seda tegi, pidi kaotama oma jahilõhne (Saarde, Tõstamaa). Ja üldse peeti kevadist lindude laskmist kahjulikuks, sest "siis surra kodu sulgloomad ära" (Rakvere). Viljandimaal aga oli viimaste edenemise heaks endeks suure neljapäeva hommikul metsast leitud pardipesa. Lihavõttepühade ajal põllul nähtud jännes ja nurmkanad võisid ennustada tulevast viljasaaki (Pärnumaa) - jänese nägemine tähendas põuast suve, nurmkanad oli

ÜLKITEST JA JAHIPIDAMISEST mineviku uskumustes ja kommetes

aga rikkaliku viljasaagi endeks.

JÜRIPÄEV, 23. aprill on selle kuu tähtsaim päev. Läbi aegade on jüripäev tähistanud uue majandusaasta algust - siis algasid kevadised põllutööd, lasti kari esimest korda välja, vajadusel vahetati ka elukohti ja sõlmiti uusi teenistustepinguid. Et kariloomad lahkusid sel päeval lauda kaitsevate seinte vahelt vabasse loodusse, kus neid võisid tabada õnnetused, varitseda mitmed ohud (hundid!), siis ongi enamik uskumusi ja taigu seotud taotlusega neid karjast eemale hoida.

Kui aga tuli vajadus või oli võimalus lasta kari ka enne jüripäeva välja, pidi karjane seal järgima teatud nõudeid. Et huntidele karja olemasolust mitte märku anda, oli tal keelatud huigata, pasunat puhuda, tuld teha - "siis kõrvetab soe silmi päält karva ära ja susi näeb kau-

gele" (Vastseliina). Karjane ei võinud karja juures liha ega võid süüa, sest analoogiaprintsiibi järgi tuli siis ka huntidele liha; ta ei võinud karjavitsaga kive ega puid lüüa, hundi nime nimetada jne.

Ennete jälgimine ja karjale edaspidise heaolu taotlemine saatis kogu esimest karjapäeva. Jüripäeval lähtus mitmete tööde tegemise soovitatavus või keeld tihti huntide tõrje seisukohalt. Nii oli keelatud puude raiumine ja okste murdmine "muidu hunt murrab loomi" (Mustjala), aia tegemine "siis hakkavat hunt õue käima" (Tavastu), pesu kolkimine (Rõuge) jm. tööd. Seevastu oli naistel vaja õmmelda ja kududa "siis susitakse soel silmad pääst välja" (Nõo) või nõelutakse nad kinni (Halliste). Tehti ka mitmeid taigasid: karjamaale aetud loomade "jäljed lõigati maast lahti ja pöörati ümber, siis hunt ei mõistnud karja tulla" (Torma), karjamaal

"keerati hundi suu lukku", milleks käidi kolm korda vastupäeva ümber loomade, loeti Issameie palvet ja keerati mingi lukk võtmega kinni (Tartu - Maarja). Üldlevinud komme oli loomade suitsutamine, teades hundi pelgust suitsu vastu. Selleks põletati kadakaid, tõrva, isegi hundi enda karvu ja ekskrementide, millede suitsu lasti loomade peale. Kõik need nõiatembud pidid aitama hundi karjast eemale hoida.

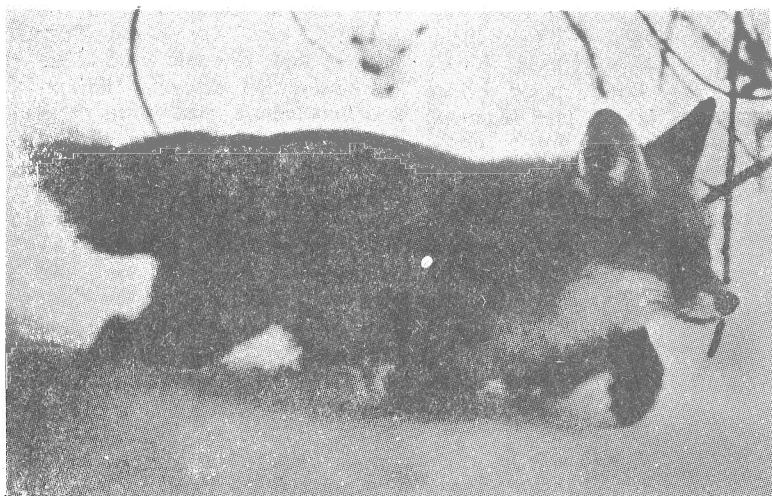
Huntide kohutamiseks tuli jüripäeva hommikul ka püssi lasta. Saaremaal ja Muhus oli kombeks sel päeval teha esimesed ajujahid.

Hundi kõrval oli jüripäeval uskumusi ka teistest loomadest, enam ussist ja konnast ning käost, kuid ka jahilindudest: pardist, tikutajast ja tedrest. Torma kandis öeldi, et tedre laulu aeg olla 2 nädalat enne ja 2 nädalat peale jüripäeva, ka munevat tedrekana sel ajal esimese muna (Halliste).

Nagu kevadel lindude laskmine üldse oli ebasoovitav, nii oli see ka MARKUSEPÄEVAL, 25. aprillil - muidu pole kütil õnne enam tervel aastal ja ka püssiraud läheb rikki (Boecler J. W. "Der Ehsten abergläubische Gebräuche Weisen und Gewohnheiten", 1854.)

RISTIPÄEV ehk taevamenispüha jääb tavaliselt maikuusse. Nagu teistelgi kiriklikel pühadel, nii valitses ka sel päeval jahilemineku keeld, samuti "põllutööde ja isegi karja väljalaskmise keeld, muidu oleks kiskjad nad ää mürdnud" (Karja). Ristipäeval ei tohtinud kududa ega heegeldada, siis pidi teritatama hundi hambaid (Nõo). Et sel päeval ei pidavat hunt julgema inimesele kallale tulla, käidud mõnel pool siis hundipesi otsimas (Märjamaa).

JAANIPÄEV, 24. juuni viib meid suvesse. Sel suurel suvepühapäeval oli palju pärimusi seotud kariloomadega nagu jüripäevalgi. Kuid võrreldes viimasega on sel päeval palju vähem tähelepanu pööratud kiskjate tõrjele. Mõningaid taigu siiski tehti, näiteks aeti Tavastus loomi, raudesemed kaelas, kolm korda ümber jaanitule. Mujal (Suure-Jaani) seoti neile vitsvõrud ümber kaela ja küllap paugutati ka püsse sel puhul mitmel pool jaanitulede ääres, kus külarahvas lõbutse, kiikus ja laulis, kus käisid ringi õllekapad, veeti vägikagast ja otsiti sõnaja-laõit.

Järgneb...